

Od spravodlivej transformácie ku konkurencieschopnej dekarbonizácii: Čo znamená nová politická štruktúra EÚ pre regionálnu súdržnosť

Vznikajúca politická architektúra EÚ – zameraná na Dohodu o čistom priemysle, Európsky fond pre konkurencieschopnosť a národné a regionálne partnerské plány – znamená rozhodujúci posun od územne zameraného programu spravodlivej transformácie k modelu klimatickej politiky orientovanej na konkurencieschopnosť.

Zatiaľ čo predchádzajúci politický cyklus kládol dôraz na sociálnu spravodlivosť, intervencie zamerané na konkrétne miesta a imperatív „nenechať nikoho pozadu“, nový prístup uprednostňuje technologickú modernizáciu, priemyselné líderstvo a integrované národné plánovanie. V politických dokumentoch súvisiacich s Dohodou o čistom priemysle a Európskym fondom pre konkurencieschopnosť sú odkazy na „spravodlivú transformáciu“ vzácné. V niekoľkých prípadoch je tento termín nahradený pojmom „spravodlivosť“, čím sa sociálny rozmer preformulováva skôr na mobilitu pracovnej sily a zvyšovanie kvalifikácie než na kompenzačné sociálne ochrany, ktoré sú vlastné mechanizmu spravodlivého prechodu.

Tento posun predstavuje dôležitú reorientáciu v politickej ekonomike Európskej zelenej dohody: klimatické ciele sa už neriadia primárne prostredníctvom regulačného tlaku, ale čoraz viac prostredníctvom stimulov, štátnej pomoci a uľahčenia investícií zameraných na zníženie nákladov na dekarbonizáciu.

Zelená dohoda aj fond majú niekoľko spoločných tém. Kombinácia politických opatrení je silne orientovaná na rozsiahlu dekarbonizáciu priemyslu, inovácie v strategických technológiách, zdieľanie rizika prostredníctvom finančných nástrojov a rozvoj celoeurópskych trhov s čistými priemyselnými výrobkami. Priemyselné odvetvia – najmä oceliarsky a kovospracujúci priemysel, automobilový priemysel a chemický priemysel – sú považované za základné kamene európskej konkurencieschopnosti a príjemcov regulačnej flexibility, kompenzácie nákladov na energiu a významnej verejnej finančnej podpory. A hoci Únia zručnosť zavádza celoeurópsky rámec na štandardizáciu kvalifikácií a poskytovanie informácií o trhu práce zameraných na budúcnosť, jej implementácia naďalej vo veľkej miere závisí od vnútroštátnych administratívnych kapacít.

Regióny pre spravodlivú transformáciu sú spomenuté v novej politickej architektúre, ale už nepredstavujú ústredný organizačný princíp. Európsky fond konkurencieschopnosti nezahŕňa územnú ani rozširujúcu zložku a namiesto toho sa spolieha na konkurenčný prístup, národné plánovacie cykly a členské štáty v oblasti spolufinancovania. V dôsledku toho nástroje zavedené v rámci Dohody o čistom priemysle a Európskeho fondu konkurencieschopnosti riskujú reprodukciu dlhodobých územných nerovností, pričom bohatšie regióny sú štrukturálne v lepšej pozícii na mobilizáciu štátnej pomoci, spolufinancovanie strategických projektov a využívanie komplexných finančných nástrojov. Pre regióny závislé od uhlia, s vysokými emisiami uhlíka a priemyselné – najmä v strednej a východnej Európe – by táto stratégia mohla ďalej oddialiť prístup k čistej energii, oslabiť účasť v strategických priemyselných hodnotových reťazcoch a znížiť príležitosti na zakotvenie nových vedomostí a zručností na miestnej úrovni.

Napriek týmto rizikám však Dohoda o čistom priemysle aj Európsky fond pre konkurencieschopnosť poskytujú regiónom prechádzajúcim spravodlivou transformáciou dôležité príležitosti: zlepšenie infraštruktúry distribučnej siete, dekarbonizáciu kľúčových odvetví, posilnenie inovačných ekosystémov a podporu transformácie pracovnej sily. Výzvou nie je absencia nástrojov, ale ich nerovnomerná dostupnosť. Bez zámerných územných záruk a posilnenej administratívnej podpory môže transformácia zameraná na konkurencieschopnosť v konečnom dôsledku prehĺbiť regionálne rozdiely namiesto ich preklenutia.

Odporúčania

1. Zaviesť mechanizmy územnej prioritizácie v rámci implementačných rámcov Európskeho fondu konkurencieschopnosti a Čistej priemyselnej dohody.

Európskemu fondu konkurencieschopnosti v súčasnosti chýba územný rozmer. Aby sa zabránilo koncentrácii zdrojov v už konkurencieschopných regiónoch, Komisia a členské štáty by mali stanoviť kritériá, ktoré uprednostňujú regióny spravodlivej transformácie pri financovaní dekarbonizácie, inovačných pilotných projektov a projektov priemyselného nasadenia. Mohlo by to zahŕňať územné váženie v súťažných výzvach, vyhradené finančné prostriedky pre štrukturálne slabšie regióny alebo stimuly na umiestňovanie demonštračných zariadení v tzv. transformovaných regiónoch.

2. Posilniť opatrenia na budovanie administratívnych kapacít a technickú pomoc pre regióny spravodlivej transformácie.

Keďže prístup k Európskemu fondu pre konkurencieschopnosť závisí od zložitých postupov podávania žiadostí a zosúladenia s národnými stratégiami konkurencieschopnosti, členské štáty by mali byť povinné zahrnúť opatrenia na budovanie kapacít do svojich národných a regionálnych plánov partnerstva. Technická pomoc by sa mala zamerať na vývoj projektov, orientáciu v oblasti štátnej pomoci, riadenie inovácií a plánovanie zručností, teda na oblasti, v ktorých regióny spravodlivého prechodu tradične čelia významným obmedzeniam. Okrem toho by mala pokračovať existujúca cieľná technická pomoc Komisie.

3. Zabezpečiť, aby štátna pomoc a daňové stimuly nezväčšovali existujúce rozdiely.

Dohoda o čistom priemysle sa vo veľkej miere opiera o vnútroštátne daňové stimuly a flexibilitu štátnej pomoci. Komisia by mala monitorovať medzištátne rozdiely v poskytovaní štátnej pomoci a zvážiť kompenzačné mechanizmy pre členské štáty s obmedzenou fiškálnou kapacitou. Hoci je štátna pomoc do určitej miery prepojená s cieľmi dekarbonizácie, tieto by sa mali monitorovať a posilniť, aby sa odstránili medzery v právnych predpisoch. Bez takýchto záruk môžu bohatšie krajiny monopolizovať priemyselné investície, čím sa chudobnejšie regióny ešte viac zaostanú a znečisťujúce odvetvia budú mať ešte menšiu motiváciu k dekarbonizácii.

4. Zabudovať znalostnú infraštruktúru a infraštruktúru pre výskum a vývoj pripravenú na budúcnosť do regiónov spravodlivej transformácie

S cieľom riešiť inovačnú priepasť by investičné stratégie Európskeho fondu pre konkurencieschopnosť mali zahŕňať územné požiadavky v oblasti výskumu a vývoja. Mohlo by to zahŕňať povinnú geografickú diverzifikáciu demonštračných projektov programu Horizont Európa, podporu regionálnych inovačných klastrov alebo stimuly pre partnerstvá medzi priemyslom a univerzitami v regiónoch prechádzajúcich

spravodlivou transformáciou. Bez cieľných zásahov zostane inovácia sústredená v etablovaných centrách, čo obmedzí schopnosť regiónov prechádzajúcich spravodlivou transformáciou diverzifikovať svoje hospodárstva.

5. Rozšíriť program diverzifikácie nad rámec priemyselnej transformácie.

Finančné toky spojené s Dohodou o čistom priemysle a Európskym fondom pre konkurencieschopnosť podporujú hlavne modernizáciu priemyslu a high-tech výrobu. Regióny prechádzajúce spravodlivou transformáciou však často vyžadujú multisektorové stratégie diverzifikácie, ktoré zahŕňajú odvetvie služieb, kultúrny a kreatívny sektor, obnovu životného prostredia, cestovný ruch, obehové hospodárstvo a iniciatívy sociálneho hospodárstva. Okrem toho by národné a regionálne plány partnerstva mali výslovne integrovať tieto širšie cesty diverzifikácie.

6. Zabezpečiť vyčlenené finančné prostriedky na obnovu a ochranu prírody.

Rekultivácia baní, sanácia pôdy a vôd a ochrana pred povodňami založená na prírode sú nevyhnutné pre dlhodobú odolnosť v regiónoch po ukončení ťažby uhlia. Dohoda o čistom priemysle a Európsky fond pre konkurencieschopnosť v súčasnosti považujú environmentálne prínosy za vedľajšie produkty dekarbonizácie priemyslu. Komisia by mala od členských štátov vyžadovať, aby začlenili ekologickú obnovu do svojich národných a regionálnych partnerských plánov a zabezpečili, aby takéto projekty boli oprávnené na financovanie z Európskeho fondu pre konkurencieschopnosť a iných zdrojov financovania.

7. Posilniť sociálny rozmer priemyselnej transformácie.

Hoci iniciatíva „Union of Skills“ poskytuje rámec pre odbornú prípravu a mobilitu pracovnej sily, sú potrebné ďalšie opatrenia na zabezpečenie sociálnej spravodlivosti a vytvárania kvalitných pracovných miest. Malo by to zahŕňať podporu prechodu z jedného pracovného miesta na druhé, mechanizmy ochrany miezd v upadajúcich odvetviach a dlhodobé stratégie rozvoja komunít. Okrem toho by sa pozornosť nemala zameriavať len na zvyšovanie mobility pracovnej sily, ale aj na zlepšovanie životných podmienok v regiónoch, ktoré čelia úbytku obyvateľstva. Európsky fond pre konkurencieschopnosť a Dohoda o čistom priemysle by mali tieto prvky výslovne zahrnúť do budúcich revízií.

Zhrnutie: Dohoda o čistom priemysle a Európsky fond pre konkurencieschopnosť predstavujú komplexnú reštrukturalizáciu klimatickej a priemyselnej politiky EÚ. Ponúkajú významné príležitosti na technologickú modernizáciu a dekarbonizáciu, avšak hrozí, že odsunú do úzadia územné a sociálne hľadiská – ako aj environmentálne ciele –, ktoré boli ústrednou súčasťou mechanizmu spravodlivého prechodu. Zabezpečenie toho, aby tieto nové nástroje prispievali k vyváženému rozvoju, si bude vyžadovať premyslené rozhodnutia v oblasti riadenia, cieľné investičné stratégie a posilnenú administratívnu kapacitu v najzraniteľnejších regiónoch Európy.

Našu úplnú správu nájdete tu: [From just transition to competitive decarbonisation: What the EU's new policy architecture means for regional cohesion](#)

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or CINEA. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Supported by:

Federal Ministry
for the Environment, Climate Action,
Nature Conservation and Nuclear Safety

European
Climate Initiative
EUKI

on the basis of a decision
by the German Bundestag

This publication is part of the [European Climate Initiative \(EUKI\)](#) of the German Federal Ministry for the Environment, Climate Action, Nature Conservation and Nuclear Safety (BMUKN).

The opinions put forward in this [paper, study, article, video, publication...] are the sole responsibility of the author(s) and do not necessarily reflect the views of the German Federal Ministry for the Environment, Climate Action, Nature Conservation and Nuclear Safety (BMUKN).